

Türkiye, Dünya, Yaşam
en çok ziyaret edilen haber sitesi

Hürriyetim
internetim

Ana Sayfa

Haber İndeksi

Türkiye

Ekonomi

Dünya

Spor

Yaşam

Dizi

Yazarlar

Hürriyet Ege

Hürriyet Akdeniz

Kelebek

Cumartesi

İnsan Kavnakları

Piyasenet

Teknonet

Astronet

Eğlence

Şehir Rehberi

Hava Durumu

Televizyon

Bulmaca

Seri İlanlar

[Üniversite Rehberi](#)

[Türk Basın Özetleri](#)

[Dış Basın Özetleri](#)

[İnternet Media Kit](#)

[E-mail](#)

Bayram

Çok hazin bir vergi

Ayşen GÜR

Cumhuriyet tarihinin bir dönüm noktası olan Varlık Vergisi bir kitaba konu oldu.

Bir vergi kanunu, aradan yarım asır geçtikten sonra romanlara, filmlere, makalelere ve kitaplara konu olabilir mi? Eğer verginin adı Varlık Vergisi'yse olur! Doç. Dr. Ayhan Aktar'ın yazdığı kitap, arkasında sayısız acı hikayenin yattığı bu olağanüstü uygulamayı derinlemesine inceliyor.

11 Kasım 1942'de TBMM, 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu'nu kabul etti. Bir defaya mahsus bir vergiydi bu. Varlıklı olanlardan alınacak, ödenecek vergi komisyonlar tarafından tahmin yoluyla tespit edilecek, kimse itiraz edemeyecek, ödemeyenlerin malına devlet el koyup satacak, malı olmayanlar da devlet emrinde çalışarak ödeyecekti...

Kanun'da yazılı olanlar buydu. Bu bile bugünkü standartlarda ürkütücü, ama gerçekte olanlar bunu da aşıyordu. Bu vergi, gayrimüslim azınlıklara birkaç kat daha fazla kesildi. Bu yolla malları ellerinden alındı, ticaretteki ağırlıklı rollerine son verildi.

SALKIM HANIM

İşte Marmara Üniversitesi öğretim üyelerinden siyaset bilimci Doç. Dr. Ayhan Aktar, İletişim Yayınları'ndan çıkan kitabına bu nedenle şu başlığı atmış: Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları.

Bu garip uygulama, Yılmaz Karakoyunlu'nun "Salkım Hanım'ın Taneleri" adlı romanı ve aynı adlı filmle gündeme geldi.

Ama Ayhan Aktar, bu konuda çalışmaya yaklaşık 10 yıl önce başladı. Onu araştırmaya iten de, Varlık Vergisi zamanında İstanbul Defterdarı olan Faik Ökte'nin olaydan yıllar sonra, 1951'de yazdığı "Varlık Vergisi Faciası" başlıklı anıları oldu. Faik Ökte bu kitapta, verginin gerçek yüzünü bütün açıklığıyla

anlatıyordu.

OLAĞANÜSTÜ BÜROKRAT

Ayhan Aktar şöyle diyor:

“Faik Ökte'nin kitabını okuduğum zaman çok etkilendim. 1942 Eylül ayında Faik Bey İstanbul Defterdarı olarak atandığı zaman, Ankara'dan gizli damgalı bir emir alıyor. Diyor ki emirde, 'savaş şartları dolayısıyla bazı kesimler çok zenginleşmiştir. Zenginleşenlerin başında gayrimüslimler vardır. Vergilendirmeye niyetliyiz. Gayrimüslim, ecnebi, dönme ve müslümanların dört ayrı grup halinde listelenmesini istiyoruz.' Mükellefleri dörde ayırdığınız zaman, ayrımcılığa o noktada başlıyorsunuz. Faik Bey'i bu anıları yazmaya zorlayan şeyin, en azından bir vicdan muhasebesi olduğunu sanıyorum. Ankara'da bir takım kararlar verilmiş. Bu faşizan kararlar Türk maliye bürokrasisi tarafından uygulanmak zorunda kalmış. Bir çoğu inanmadan uygulamış bunu.”

TÜRKÇE DERSİNİ KESTİ

Ayhan Aktar kitabı hazırlarken, İngiliz ve Amerikan arşivlerinden, dönemin birçok bürokrati ve mükellefiyle yaptığı görüşmelerden, tapu sicil kayıtlarından yararlanmış.

“Çok hazin hikayeler dinledim” diyor. “En acıklısı belki de şudur: BÜ'de hocam olmuş insanlardan biri anlattı. Babası, Yahudi bir işadamı. 1930'larda Çocuk Esirgeme Kurumu'na yardım eden, Türkçesi biraz bozuk olduğu için de akşamüstü yakındaki ortaokulun Türkçe hocasını evine davet edip Türkçe dersi alan bir adam. Çok ciddi bir Varlık Vergisi ile karşı karşıya geliyor. Bütün varlığını satarak vergiyi ödüyor ve Türkçe derslerini kesiyor! Varlık Vergisi, gayrimüslim nüfusun rejimle bütünleşmesini tamamen durduran bir etki yarattı.”

Peki Varlık Vergisi neye göre kesiliyordu?

Komisyonlarda toplanan CHP üyesi “estimatörler”, insanların “ne kadarlık” olduğunu tahmin ediyor ve keyfi bir rakamda anlaşıyorlardı. Dönemin bir bürokrati (Barık Uluğ) Ayhan Aktar'a şöyle anlatıyor:

“Karaköy'den Bebek'e kadar, Bebek'ten Emirgan'a kadar ve Emirgan'dan da Beykoz'un karşısına kadar bütün sahili bir Belediye Müfettişiyle yürüyerek gezdik. Şu yalı kimin? Sahibi ne iş yapar? diye tespitler yaptık. Aslında biz gerçek değerlerden ziyade, kişilerin haricen itibarlarını değerlendiriyorduk! Bizim memlekette din, iman ve paranın kimde olduğu belli olmaz ki!”

TÜKETİM ÇOK KÖTÜDÜR!

Bu keyfi tespitler, bazen müslümanların da başını yakabiliyordu. O dönemde zenginliğin ortaya vurulması, kötü damgası yemek için yeterliydi. Ünlü sinemacı Cemil Filmer, “Bana sırf Abdullah Efendi Lokantası’ndan yemek yediğim için 125 bin lira vergi yazdılar” diyor.

En çok vergi ödeyecek birinci gruba bar ve pavyon sahiplerinin, ikinci gruba ise genelevlerin alınmasında da Aktar’a göre böyle bir mantık var:

“Ülkemizde bar ve pavyonlar müşteriler açısından zenginliğin gösterişçi bir biçimde dışavurulduğu en tipik toplumsal alanlardır.”

Buna karşılık genelevler bir lüks değil, ihtiyaç olarak görülmüş olacak ki, barlara göre daha az vergilendirilmiş...

Sonuçta, birkaç ay fırtına gibi esen Varlık Vergisi devletin cebine 314 milyon 920 bin 940 liranın girmesini sağladı.

Ama asıl önemlisi yüzyıl başından beri devam eden bir süreçte en önemli adımlardan biri atılmıştı: Ekonomi gayrimüslimlerden “temizlenmiş”, “milli tüccar”ın önündeki engeller kaldırılmıştı.

HARAÇ MEZAT

Varlık Vergisi'ni ödeyemeyen mükelleflerin ev eşyaları açık arttırmalarla satıldı. Valikonağı Caddesi'ndeki Marmara Apartmanı'nda yapılan bu müzayededeki gibi... Gazetelerden “Hamparsum Erkman'ın Taksim'de Dağcılık Kulübünde teşhir edilmekte olan içerisi demir çapraz telli, üç çeyrek kuyruk, çift pedallı, Blutner marka konser piyanosu, taburası ve notalık etajeri ile aleni müzayede ile satılacağından...” türü ilan ve haberler eksik olmuyordu. Aktar'ın tapu arşivlerinde yaptığı incelemeye göre, İstanbul'un 6 ilçesinde varlık vergisini ödemek için gayrimenkullerini satanların yüzde 39'u Yahudi, yüzde 29'u Ermeni, yüzde 12'su Rum, yüzde 10'u azınlık şirketleri, yüzde 5'i yabancılarıydı. Bunları alanların yüzde 67.7'si Müslüman Türkler, yüzde 30'u ise devlet kurumlarıydı.

KARİKATÜRÜN GÜCÜ

Zamanın basınında bir tek çatlak ses yoktu. 1942 yaz ayları boyunca gazetelerde gayrimüslimleri hırsızlık, karaborsacılık, vurgunculuk ve ihtikâr fiilleriyle ilişkilendiren haberler öne çıkarılıyordu. Savaş yıllarındaki karaborsa ve yokluklar, tümüyle onlara bağlanıyordu. Karikatürcüler bu propagandada habercilerden daha başarılıydılar. Varlık Vergisi, o dönemde kamuoyunda bir tür meşruiyet kazandıysa, bunda en büyük pay ırkçı karikatürlerdeydi.

AYHAN AKTAR ANLATIYOR

Azınlıklar toplumun nazar boncuğudur

Kitabınızda 1908'den sonra ekonomiyi Türkleştirmeye çalışan İttihatçı Kara Kemal'in adamlarından Hamal Ferit'in, 1942'de Varlık Vergisi komisyonlarında görev aldığını görüyoruz. Bu Türkleştirme çabası ne kadar geriye gidiyor?

-1908 sonrası dönem milli iktisat fikrinin ilk defa ciddi olarak şekillendiği dönemdir. İttihatçı kadrolar 1908'den sonra iktisadi hayata daha çok Türk-Müslüman unsurun katılması için bazı tedbirler almaya başlıyor. Kapitülasyonlar, ticari imtiyazlar, Düyun-u Umumiye vb. onları sıkıştırıyor. Bir milli burjuvazi yaratmak istiyorlar. Bazı şirketler kuruyorlar. Kara Kemal bu çerçevede önemli bir adam. Onun oluşturmuş olduğu ekip, kendisi tasfiye edilmiş olsa bile, 1923'ten sonra yaşamaya devam ediyor. İttihat ve Terakki ile Cumhuriyet'i karşılaştırdığımızda, iç çatışmaları bir yana bırakırsak, kadro ve politikalarda ciddi bir devamlılık görürüz.

Bugün bile çoğu Türk'ün ağzından, gayrimüslimlerden söz ederken yabancı kelimesi çıkıyor. Bu neden kaynaklanıyor?

-Cumhuriyeti kuran kadro bir milliyetçilik felsefesi geliştiriyor. Buna göre kendilerine Çerkes, Boşnak, Kürt, Laz diyenler Ortaçağ'dan kalma birtakım yanlış anlamaların sonucunda bunları söylemektedir. Bu yanlış anlamaları düzeltmek lazım, diyor Recep Peker. Türkiye'de yaşayan herkes Türk. Bu, çok ciddi bir türkleştirme politikası. Herkesi etnik olarak da Türk sayma politikası; Ziya Gökalp'ın dediği gibi Türk kültürünün parçası olarak görmek değil. Türkleştirilemeyenler var. Kim bunlar? Gayrimüslim azınlıklar. O zaman bunlara yabancı ismi verilmeye başlanıyor. Yabancı kavramının bir de uluslararası iktisat boyutu var. Gayrimüslimlerin yurtdışındaki ekonomik merkezlerle yakın ilişkileri vardı. Bu anlamda "emperyalizmin yerli temsilcileri" olarak da algılanıyorlardı. Bu da yabancı terimini daha rahat kullanmak için sanki bir meşruiyet zemini hazırlıyordu. Üçüncüsü, bütün çokuluslu imparatorluklar gibi Osmanlı, nüfusu homojenleştirmeye çalışmaz. Herkes ayrı ayrı kendi grubu içindedir ama yan yanadır. Bir tip meyve salatası gibidir. Ama hiçbir zaman aşure olmaları için çaba harcanmaz. Bu gruplar sokakta kendi dillerini konuşuyordu. 1920'lerden itibaren vatandaş Türkçe konuş kampanyalarıyla bu konuda da ciddi bir hassasiyet geliştirildi. Sanki Türkçe konuşmayan başka bir milletin mensubuymuş gibi algılandı. Yabancı denilmesinin bir boyutu da sanırım dille ilgiliydi. Ama tabii bu son derece garip bir adlandırma. 500 yıldır burada oturan insanlara nasıl yabancı deriz? Onlar Türkiye'nin evladı. Bu toprağın yetiştirdiği insanlar.

Artık azınlık filan kalmadığına göre, rahatlıkla onları sevmeye başlayabiliriz: Son zamanlardaki ilgiyi böyle açıklayabilir miyiz?

-Evet. Ama bence azınlıklar, çoğunluğu Müslüman-Türk olan bir toplumun nazar boncuğu. Bir, onlar bize imparatorluk geçmişimizi hatırlatıyorlar. İki, onlar sayesinde belki homojenleşmenin, yeknesaklaşmanın getirdiği iç bayılıcı ortamdan bir çıkış olabilir. Ben azınlıkların yaşadığı bir mahallenin çocuğuyum. Benim sosyalleşmemde bunun rol oynadığını, ilkokulda onlarla birlikte okumanın kişiliğime birşeyler kattığını düşünüyorum. En azından bizim dini bayramlarımızın yanısıra, Paskalya, Yom Kippur gibi günlerin varlığını daha ilkokul sıralarında öğrendim.